

RESEARCH ARTICLE

J Res Vet Med. 2024; 43 (1) 30-38
DOI:10.30782/jrv.1395444

Türkiye’de Ruminant Sağlığı Alanında Çalışan Veteriner Hekimlerin Hayvancılık ve Ekonomik Durumları ile İlgili Değerlendirmeleri-II

Hasan BATMAZ^{*1}, Onur TOPAL², Hakan ÜSTÜNER³

1 Bursa Uludağ Üniversitesi Veteriner Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Görükle Kampüsü 16059 Bursa, Türkiye

2 Bursa Uludağ Üniversitesi Karacabey Meslek Yüksekokulu Veterinerlik Bölümü,
Laborant ve Veteriner Sağlık Programı Karacabey, Türkiye

3 Bursa Uludağ Üniversitesi Veteriner Fakültesi, Zootekni Anabilim Dalı, Görükle Kampüsü 16059 Bursa, Türkiye

Received 24-11-2023 Accepted 26-03-2024

Özet

Bu anket çalışması ile Türkiye’de ruminant sağlığı alanında çalışan veteriner hekimlerin ülkemiz hayvancılığı ve ekonomik durumları ile ilgili değerlendirmelerinin ortaya konması amaçlanmıştır. Elektronik posta ile gönderilen ankete yedi farklı coğrafi bölgedeki 56 ilden toplam 326 veteriner hekim katılmıştır. Kendilerine bu alanla ilgili 19 soru sorulmuştur. Çalışma sonuçları genel olarak değerlendirildikten sonra veriler; veteriner hekimlerin çalışma şekline göre 3 grup, yaşlarına göre 4 grup ve coğrafi bölgelerine göre 3 grupta ele alınmıştır.

Sığırcılıkla ilgili en önemli sorunlar; sırasıyla yem fiyatları, yetiştiricinin kar edememesi, üretici süt-et fiyatlarının düşüklüğü, mera sorunu, kırsal bölgeden göç, hastalıklara bağlı kayıplar ve kuraklık olmuştur. Koyun-keçi yetiştiriciliğinde en önemli sorunlar; sırasıyla mera, yem fiyatları, kuraklık, yetiştiricinin kar edememesi, üretici süt-et fiyatlarının düşüklüğü ve hastalıklardır. Veteriner hekimlerin %83,13’ü bölgelerindeki hayvan sayısının azaldığını ve %60,68’i ise 6-30 sığır kapasitesinde olan işletme grubundan azaldığını belirtmiştir. Meslektaşların %56,31’i hayvancılığın sürdürülebilir karlı olma olasılığının %25’in altında ve %20,92’si hiç karlı olmayacağı görüşündedir.

Veteriner hekimlere gelir düzeylerinin geçmiş yıllara göre değişimi sorulduğunda %58,77’si olumsuz ve %29,23’ü kısmen olumsuz olarak değerlendirmiştir. Gelecek 10-20 yıldaki ruminant hekimliği hakkında %49,39’u olumsuz ve %33,44’ü kısmen olumsuz düşünmektedirler. Meslektaşlarımızın %63,80’i kendi çocuklarının veteriner hekim olmasını istememektedir.

Önümüzdeki 10 yıl içerisinde gelişme potansiyeli en yüksek alanlar sorulduğunda pet sektörü %41,01, biyoteknoloji %17,03, sürü sağlığı %15,77, organik tarım ve hayvancılık %15,46, halk sağlığı %7,26, hayvan refahı %3,47 olarak yanıtlanmıştır.

Sonuç olarak; veteriner hekimler ruminant hayvancılığının küçüldüğünü ve ruminant hekimliğinin daralacağı görüşündedirler.

Anahtar kelimeler: Ruminant, Veteriner hekim, Ekonomik değerlendirme

The Evaluations of Veterinary Practitioners Working in The Field of Ruminant Health in Türkiye on Livestock and Economic Status-II

Abstract

In this survey study, it is aimed to reveal the assessments of veterinarians working in the field of ruminant health in Türkiye regarding the livestock and economic situation of our country. A total of 326 veterinarians from 56 provinces in 7 different geographical regions participated in the survey, which was sent by e-mail and consisted of 19 questions. Subsequently, after a comprehensive evaluation of the study’s findings, the data were categorized into three groups based on the veterinarians’ modes of operation, four groups according to their age, and three groups corresponding to their geographical regions.

The most important problems related to cattle breeding were feed prices, inability of the breeder to make a profit, low producer milk and meat prices, pasture problem, migration from the rural region, losses due to diseases and drought, respectively. The most important problems in sheep and goat breeding are pasture, feed prices, drought, inability of the breeder to make a profit, low producer milk and meat prices and diseases, respectively. Notably, 83.13% of veterinarians stated that the number of animals in their region had decreased, and 60.68% stated that the number of animals in their region had decreased from the operating group with a capacity of 6-30 cattle. Also 56.31% of colleagues believe that the probability of livestock farming being sustainably profitable is less than 25%, and 20.92% believe that it will not be profitable at all.

When veterinarians were asked about the change in income levels compared to previous years, 58.77% rated it negatively and 29.23% rated it partially negatively. In the next 10-20 years, 49.39% of them think negatively and 33.44% partially negatively about ruminant medicine. Additionally, 63.80% of our colleagues want their children to become veterinarians.

When asked about the areas with the highest development potential in the next 10 years, the pet sector was answered as 41.01%, biotechnology as 17.03%, herd health as 15.77%, organic agriculture and animal husbandry as 15.46%, public health as 7.26%, animal welfare as 3.47%. As a result, veterinarians believe that ruminant animal husbandry is shrinking and ruminant medicine will shrink.

Keywords: Ruminant, Veterinarian, Economic evaluation

* Corresponding author: Hasan BATMAZ, Tel: (+90 224) 294 08 06, Fax: (+90 224) 294 12 02, e-mail: hbatmaz@uludag.edu.tr

Giriş

Hayvancılık, tarımsal üretim içinde ve insanların hayvansal gıdaların tüketiminde çok önemli bir paya sahiptir. Ülkemizde de hayvansal üretim çoğunlukla sığır, koyun ve keçilerden sağlanmaktadır. İnsanların kırmızı et ve ürünleri ile süt ve süt ürünleri ihtiyaçları bu türlerden karşılanmaktadır. Bu hayvanların üretimi yetiştiricinin karlılığı ile ilgili olup, hayvan sayıları zaman zaman dalgalanmalar göstermektedir. Türkiye’de 2023 yılı Haziran ayı TÜİK verilerine göre büyükbaş hayvan sayısı 16.687.768, küçükbaş hayvan sayısı 53.274.118 iken, 2020 yılı Haziran verilerine göre ise 18.614.990 büyükbaş ve 55.063.391 adet küçükbaş hayvan bulunmaktadır(1,2).

Ruminant sağlığı alanında hizmet veren veteriner hekimler de hayvancılıkta ekonomik dalgalanmalardan etkilenmektedir. Ruminant sağlığı alanında çalışan hekimler özel klinisyen hekim, çiftlik hekimi veya özel kliniği olup çiftliklere de hizmet verme şeklinde görev yapmaktadırlar. Ülkemizde son 20 yılda özellikle sığırcılık alanında birçok büyük entansif işletmeler kurulmuştur. Bu alanda çalışan veteriner hekimlerin sayısında ve mesleki uygulamalarında öncelikler değişmiştir(3).

Ülkemizde veteriner hekimlerle ilgili anketler oldukça sınırlıdır. Veteriner hekimler tarafından hayvancılığın ekonomik yapısının değerlendirilmesi konusunda bir anket yok denilecek kadar azdır. Özen ve ark.(4) Türkiye’de Veteriner Hekimliği Üzerine Araştırmalar başlıklı çalışmasının III. İş Fırsatları ve Sektörel Yönelimlere İlişkin Görüş ve Beklentiler alt başlıklı yayınlarında kısmen hayvancılığın değerlendirilmesi ele almıştır. Veteriner İlaç Sanayi Derneği (VİSAD) tarafından 2005 yılında daha çok ruminant alanında çalışan veteriner hekimlere yönelik anket çalışmasında hayvancılıkla ilgili bazı sorular sorularak konu ele alınmıştır(5).

Türkiye’de ruminant sağlığı alanında birçok sorun bulunmakta olup, bu sorunların başında ruminantların sürdürülebilir biçimde karlı olarak yetiştirilmesi ve sağlıklı beslenerek verimli olmaları, hastalıklardan etkilenmeden üretim zincirine girmeleri başlıkları altında sınıflandırılabilir. Bu çalışmada ülkemizde ruminant sağlığı alanında klinisyen veteriner hekimlerin, hayvancılığın sorunları ve kendi ekonomik durumlarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Anket soruları ruminant alanında çalışan veteriner hekimlere yönelik hazırlanmış ve sadece bu alanda çalışan veter-

iner hekimlerin ankete katılımının sağlanması için, anket ön bilgilendirme yazısında bu konudan bahsedilmiştir. İletişim adresleri Tarım ve Orman Bakanlığı resmi internet sitesinde açıkça belirtilmiş olan ve ulaşılabilen Türkiye’deki Veteriner Klinikleri listesinden e-posta adresi bilgileri bulunan ruminant alanında ve çiftliklerde çalışan toplam 1262 veteriner hekime gönüllülük esasına dayalı olarak bu anketi çevrimiçi olarak doldurmaları istenmiştir.

Ankete ruminant alanında çalışan yedi farklı coğrafi bölgedeki 56 ilden, Türkiye’nin 20 farklı Veteriner Fakültesi ve KKTC’deki Veteriner Fakültesi’nden mezun toplam 326 veteriner hekim katılmıştır. Elektronik posta ile gönderilen anketi cevaplama 01 Haziran - 30 Temmuz 2022 tarihleri arasında yapılmış ve kendilerine bu alanla ilgili bir ucu açık toplam 19 soru sorulmuştur. Ankete katılan veteriner hekimler bazı soruları cevaplamadığı için sorulardaki “n” sayıları farklılık göstermiştir. Çalışmanın coğrafi gruplarının belirlenmesinde; Batı Anadolu, Marmara ve Ege Bölgesi’ni; Orta Anadolu, İç Anadolu, Karadeniz ve Akdeniz Bölgesi’ni ve Doğu Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ni kapsamaktadır.

Verilerin değerlendirilmesinde Microsoft Excel ve SPSS28 paket programları kullanılmıştır. Kategorik değişkenler arasındaki fark p anlamlılık değeri 0.05 alınarak Ki-kare ve Fisher Exact ve Fisher-Freeman-Halton test ile değerlendirilmiştir.

Bu çalışma üniversitenin Sağlık Bilimleri Araştırma ve Yayın Etik Kurulu tarafından 27.04.2022 tarihinde 2022-04 sayılı kararla etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bulgular

Ankete katılan veteriner hekimlerin hayvancılığın sorunları ve kendi ekonomik memnuniyetleri ile ilgili verileri Tablo 1’de sunulmuştur. Ankete katılan veteriner hekimlerin çalışma şekline göre verilerinde belirgin farklılık olan sorulardaki karşılaştırmaları Tablo 2’de gösterilmiştir. Yaş gruplarına göre verilerinde farklılık olan soruların sonuçları Tablo 3’te ve Batı, Orta ve Doğu Anadolu Bölgelerine göre verilerinde farklılık olan soruların sonuçları Tablo 4’te sunulmuştur.

Ankette ucu açık olarak sorulan “ Sizce ülkemiz hayvancılığının sürdürülebilir karlılığı açısından en önemli üç konu nedir? ” sorusuna sırasıyla: girdi ve üretim maliyetlerinin düşürülmesi, özellikle yem fiyatları (%41,54), desteklerin artırılması (%19,36), mera sorunlarının çözülmesi (%12,32), personel-çoban sorunu (%9,15), orta ve uzun vadeli hayvancılık politikalarının belirlenmesi

(%6,63), koruyucu hekimliğin artırılması (%5,13), ithalat teşvik edilerek kırsal göçün önlenmesi (%2,81) cevapları politikasından vazgeçilmesi (%3,06) ve genç üreticilerin verilmiştir.

Tablo 1: Hayvancılığın sorunları ve ekonomik memnuniyet ile ilgili değerlendirmeler

1-Sığırcılığın en önemli 3 sorunu aşağıdakilerden hangileridir?	n	%	6-Bölgenizde hayvan yetiştirici sayısı artıyor mu, azalıyor mu?	n	%
a-Yem fiyatları	262	80,61	a-Artıyor	2	0,61
b-Üretici süt-et fiyatlarının düşüklüğü	183	56,30	b-Azalıyor	280	85,89
c-Hastalıklara bağlı kayıplar	64	19,69	c-Değişiklik yok	10	3,07
d-Kırsal bölgeden göç	76	23,38	d-%25 azaldı	15	4,60
e-Yetiştiricinin kar edememesi	194	59,69	e->%50 azaldı	19	5,83
f-Mera sorunu	91	28,00	7-Bölgenizde silaj yedirme oranı kaçtır?	325	%
g-Kuraklık	31	9,53	a-<%25	85	26,15
h-Diğer.....		-	b-%25-50	71	21,85
2-Koyun-keçi yetiştiriciliğinin en önemli 3 sorunu aşağıdakilerden hangileridir?	319	%	c-%50	58	17,85
a-Yem fiyatları	171	53,60	d-%75	111	34,15
b-Üretici süt-et fiyatlarının düşüklüğü	104	32,60	8-Bölgenizde mısır silajından başka silaj yapıyor mu?	324	%
c-Hastalıklara bağlı kayıplar	103	32,28	a-Hayır	190	58,64
d-Kırsal bölgeden göç	72	22,57	b-Evet,silajı	134	41,36
e-Yetiştiricinin kar edememesi	111	34,79	9-Çiftliklerde veteriner hekimlik hizmetleri dışında çiftliğin karlılığını etkileyen faktörlerden hangisi en önemlidir?	312	%
f-Mera sorunu	179	56,11	a-Patronun veya yöneticinin müdahaleleri	73	23,40
g-Kuraklık	140	43,88	b-İşçilerin eğitim düzeyi	85	27,24
h-Diğer.....	77	24,13	c-İşçi vb çalışanların yönetilememesi	85	27,24
3-Çevrenizde en çok hangi büyüklükte sığır işletmeleri var?	326	%	d-İşçi vb. personelin sık değişmesi	49	15,71
a-<5	26	7,98	e-İşçi vb. personelin sayı olarak yetersiz olması	20	6,41
b-6-10	52	15,95	10-Ülkemizde önümüzdeki yıllarda hayvancılığın sürdürülebilir karlı olma olasılığı nedir?	325	%
c-11-30	117	35,89	a-%10	97	29,85
d-30-100	65	19,94	b-%25	86	26,46
e-100-300	30	9,20	c-%50	64	19,69
f->500	36	11,04	d-%75	10	3,08
4-Bölgenizdeki/işletmenizdeki hayvan sayısı artıyor mu, azalıyor mu?	326	%	e-Hiç	68	20,92
a-Artıyor	17	5,21	11-Kırsal göçün önlemesi için en önemlisi aşağıdakilerden hangisidir?	322	%
b-Azalıyor	271	83,13	a-Yaşam şartlarının iyileştirilmesi	47	14,60
c-Değişiklik yok	6	1,84	b-Yetiştiricinin sigorta-bağkur işlemlerinin güvenceye alınması	25	7,76
d-Dönemsel değişiyor	32	9,82	c-Köyler ve çevresindeki çocukların ilk-ortaöğretim sorunlarının çözülmesi	20	6,21
5-Çevrenizde en çok hangi büyüklükteki sığır işletmeleri azalıyor?	323	%	d-Yetiştiriciye üretim desteği verilmesi	50	15,53
a-<5	46	14,24	e-Ürünlerin kar edecek şekilde alım garantisi verilmesi	180	55,90
b-6-10	89	27,55			
c-11-30	107	33,13			
d-30-100	52	16,10			
e-100-300	23	7,12			
f->500	6	1,86			

12-Önümüzdeki 10 yıl içerisinde gelişme potansiyeli en yüksek alan hangisidir?	n	%
12-Önümüzdeki 10 yıl içerisinde gelişme potansiyeli en yüksek alan hangisidir?	317	
a-Sürü sağlığı	50	15,77
b-Organik tarım ve hayvancılık	49	15,46
c-Hayvan refahı	11	3,47
d-Halk sağlığı	23	7,26
e-Pet sektörü	130	41,01
f-Biyoteknoloji	54	17,03
g-Diğer.....		-
13-Geçmiş yıllara göre veteriner hekimlerin gelir düzeylerindeki gelişmeleri nasıl değerlendiriyorsunuz?	325	%
a-Olumlu	15	4,62
b-Kısmen olumlu	24	7,38
c-Kısmen olumsuz	95	29,23
d-Olumsuz	191	58,77
14-Gelecek 10-20 yılda ruminant veteriner hekimliği hakkında ne düşünüyorsunuz?	n	%
14-Gelecek 10-20 yılda ruminant veteriner hekimliği hakkında ne düşünüyorsunuz?	326	
a-Olumlu	17	5,21
b-Kısmen olumlu	39	11,96
c-Kısmen olumsuz	109	33,44
d-Olumsuz	161	49,39
15-Herhangi bir hayvansal üretimde bulunuyor musunuz?	325	%
a-Evet	139	42,77
b-Hayır	186	57,23
16-Kendi çocuğunuzun Veteriner Hekim olmasını ister misiniz?	326	%
a-Evet	118	36,20
b-Hayır	208	63,80
17-Çevrenizdeki gençlere Veteriner Hekim olmalarını tavsiye eder misiniz?	326	%
a-Evet	123	37,73
b-Hayır	203	62,27
18-Türkiye’de gençlere Veteriner Hekim olmalarını önerir misiniz?	325	
a-Evet	113	34,77
b-Hayır	212	65,23

Tablo 2: Çalışma şekillerine göre gruplar arasında farklılık gösteren soruların değerlendirilmesi

1-Bölgenizdeki /işletmenizdeki hayvan sayısı artıyor mu, azalıyor mu?	Özel klinik		Özel klinik + Çiftlik		Çiftlik	
	n=202	%	n=68	%	n=56	%
a-Artıyor	3	1,49	-	-	14	25,00
b-Azalıyor	183	90,58 ^a	60	88,24 ^a	28	50,00 ^b
c- Değişiklik yok	3	1,49	2	2,94	13	23,21
d-Dönemsel değişiyor	13	6,44	6	8,82	1	1,79
2-Önümüzdeki 10 yıl içerisinde gelişme potansiyeli en yüksek alan hangisidir?	196		66		55	
a-Sürü sağlığı	26	13,27	11	16,67	13	23,64
b-Organik tarım ve hayvancılık	28	14,29	14	21,21	7	12,73
c-Hayvan refahı	9	4,59	2	3,03	-	-
d-Halk sağlığı	16	8,16	2	3,03	5	9,09
e-Pet sektörü	89	45,41 ^c	26	39,39 ^d	15	27,27 ^e
f-Biyoteknoloji	28	14,28	11	16,67	15	27,27
g-Diğer.....		-				
3-Gelecek 10-20 yılda ruminant veteriner hekimliği hakkında ne düşünüyorsunuz?	202		68		56	
a-Olumlu	8	3,96	3	4,41	19	33,93
b-Kısmen olumlu	19	9,41	5	7,35	16	28,57
c-Kısmen olumsuz	78	38,61	15	22,06	15	26,79
d-Olumsuz	97	48,02	45	66,18	6	10,71

Her bir satırdaki farklı harf taşıyan değerler arasındaki fark önemlidir(^{a,b} p<0.001) (^{c,d,e} p<0.05).

Tablo 3: Yaş grupları arasında farklılık gösteren soruların değerlendirilmesi

1-Önümüzdeki 10 yıl içerisinde gelişme potansiyeli en yüksek alan hangisidir?	<30 yaş		31-40 yaş		41-50 yaş		> 50 yaş	
	n=82	%	n=119	%	n=73	%	n=48	%
a-Sürü sağlığı	13	15,85	16	13,45	11	15,08	10	20,83
b-Organik tarım ve hayvancılık	14	17,07	18	15,13	6	8,22	11	22,92
c-Hayvan refahı	2	2,44	4	3,36	2	2,74	3	6,25
d-Halk sağlığı	6	7,32	11	9,23	3	4,11	3	6,25
e-Pet sektörü	26	31,71 ^a	47	39,50 ^b	41	56,16 ^c	16	33,33 ^d
f-Biyoteknoloji	19	23,17	21	17,65	9	12,33	5	10,42
g-Diğer.....	2	2,44	2	1,68	1	1,36		-
2-Gelecek 10-20 yılda ruminant veteriner hekimliği hakkında ne düşünüyorsunuz?	82		122		73		49	
a-Olumlu	3	3,66	8	6,56	2	2,74	4	8,16
b-Kısmen olumlu	12	14,63	13	10,66	5	6,85	9	18,37
c-Kısmen olumsuz	30	36,59	40	32,78	22	30,14	17	34,69
d-Olumsuz	37	45,12	61	50,00	44	60,27	19	38,78
3-Herhangi bir hayvansal üretimde bulunuyor musunuz?	82		121		70		49	
a-Evet	43	52,44	54	44,63	23	35,62	16	32,65
b-Hayır	39	47,56	67	55,37	47	64,38	33	67,35

Her bir satırdaki farklı harf taşıyan değerler arasındaki fark önemlidir(^{a,b,c,d} p<0.05).

Tablo 4: Bölgeler arasında farklılık gösteren soruların değerlendirilmesi

	Batı Anadolu Bölgesi		Orta Anadolu Bölgesi		Doğu Anadolu Bölgesi	
	n=137	%	n=113	%	n=75	%
1-Sığırcılığın en önemli 3 sorunu aşağıdakilerden hangileridir?						
a-Yem fiyatları	105	29,33	90	30,93	67	34,36
b-Üretici süt-et fiyatlarının düşüklüğü	74	20,67	66	22,68	35	17,95
c-Hastalıklara bağlı kayıplar	15	4,19 ^a	30	10,31 ^b	18	9,23 ^b
d-Kırsal bölgeden göç	42	11,73 ^a	15	5,15 ^b	17	8,72 ^{ab}
e-Yetiştiricinin kar edememesi	86	24,02	66	22,68	21	10,77
f-Mera sorunu	36	10,06 ^a	24	8,25 ^a	31	15,90 ^b
g-Kuraklık		-		-	6	2,08
h-Diğer.....		-		-		
Soruya verilen yanıt sayısı	358	100	291	100	195	100
2-Koyun-keçi yetiştiriciliğinin en önemli 3 sorunu aşağıdakilerden hangileridir?	134		110		75	
a-Yem fiyatları	70	19,28	55	18,09	46	22,77
b-Üretici süt-et fiyatlarının düşüklüğü	48	13,22	40	13,15	28	13,86
c-Hastalıklara bağlı kayıplar	39	10,74	38	12,50	27	13,36
d-Kırsal bölgeden göç	31	8,54	14	4,61	19	9,41
e-Yetiştiricinin kar edememesi	44	12,12	31	10,20	28	13,86
f-Mera sorunu	70	19,28	59	19,41	32	15,84
g-Çoban sorunu	40	11,02	46	15,13	15	7,43
h-Yetiştiricinin eğitim düzeyi	21	5,80	21	6,91	7	3,47
g-Kuraklık		-		-		-
h-Diğer.....		-		-		-
Soruya verilen yanıt sayısı	363	100	304	100	202	100
3-Çevrenizde en çok hangi büyüklükte sığır işletmeleri var?	137		114		75	
a-<5	6	4,38	11	9,65	9	12,00
b-6-10	23	16,79	14	12,28	15	20,00
c-11-30	45	32,85	46	40,35	26	34,67
d-30-100	24	17,52	24	21,05	17	22,67
e-100-300	14	10,22	9	7,89	7	9,33
f->500	25	18,25 ^a	10	8,77 ^b	1	1,33 ^c
4-Geçmiş yıllara göre veteriner hekimlerin gelir düzeylerindeki gelişmeleri nasıl değerlendiriyorsunuz?	136		114		75	
a-Olumlu	6	4,42	5	4,39	4	5,33
b-Kısmen olumlu	8	5,88	9	7,89	7	9,33
c-Kısmen olumsuz	38	27,94	38	33,33	19	25,33
d-Olumsuz	84	61,76	62	54,39	45	60,00
5-Gelecek 10-20 yılda ruminant veteriner hekimliği hakkında ne düşünüyorsunuz?	137		114		75	
a-Olumlu	10	7,30	4	3,51	3	4,00
b-Kısmen olumlu	14	10,22	17	14,91	8	10,67
c-Kısmen olumsuz	39	28,47	36	31,58	34	45,33
d-Olumsuz	74	54,01	57	50,00	30	40,0
6-Herhangi bir hayvansal üretimde bulunuyor musunuz?	137		114		74	
a-Evet	57	41,61 ^a	60	52,63 ^b	22	29,73 ^a
b-Hayır	80	58,39	54	47,37	52	70,27

Her bir satırdaki farklı harf taşıyan değerler arasındaki fark önemlidir(^{a,b,c}p<0.05).

Tartışma

Türkiye'de sığırcılığın en önemli sorunları arasında yem fiyatları (%80,61) birinci sırada yer almıştır. Bu sorunun birinci sırada yer alması hayvancılıkta en önemli girdinin yem fiyatları olmasından ileri gelmektedir. Veteriner hekimlerin "Sizce ülkemiz hayvancılığının sürdürülebilir karlılığı açısından en önemli üç konu nedir?" sorusuna en çok; girdi ve üretim maliyetlerinin düşürülmesi, özellikle yem fiyatlarını (%41,54) belirtmesi, bu konunun en başta gelen sorun olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır. Nitekim VİSAD'ın 2005 yılında yayınladığı raporunda yetiştiriciler de en önemli sorun olarak yem fiyatlarının yüksekliğini belirtmişlerdir(5). Erzurum'da yetiştiricilere yönelik yapılmış başka bir çalışmada sığır yetiştiricileri işlerinden memnun olduklarını belirtse de, işletmelerde yaşadıkları en büyük sorunlara hastalıklar (%25,7) ve yem fiyatlarının pahalılığı (%22,6) cevaplarını vermişlerdir(6). Yem ham maddelerinin %50'den fazlasının yurtdışından ithal edilmesi bu sorunun devam etmesine yol açmaktadır. Son birkaç yıldır aşırı artan döviz kurları dolayısıyla yem fiyatları da aşırı artmış ve sığırcılıkta en önemli sorun olarak belirtilmiştir. Özdemir ve ark.(7) sütçü işletmelerde maliyet olarak en büyük payın yem giderleri olduğunu, yetiştiricilerin maliyetleri azaltmak için kendilerinin yem bitkisi üretimi yaptıklarını vurgulamışlardır. Yem fiyatlarını takip eden iki önemli sorun ise yetiştiricinin kar edememesi (%59,69) ve üretici süt-et fiyatlarının düşüklüğü (%56,30) olup, bunlar da ekonomik sorunlar olarak dikkati çekmiştir. VİSAD'ın 2005 yılı raporunda da yetiştiriciler ürünlerin pazarlanmasında en önemli sorun olarak ürünlerin ucuza satıldığını belirtmişlerdir(5). Başka bir çalışmada yem maliyeti dışında ürün fiyat seviyesinin maliyete göre düşüklüğü ve fiyat oluşumundaki olumsuzlukların üreticiyi ve tüketiciyi olumsuz etkilediği bildirilmiştir(7). Görüldüğü gibi ülkemiz sığırcılığının en önemli üç sorununun ekonomik konular olduğu, hayvancılığın kar edememesi veya karlılığını olumsuz etkileyen nedenler olduğu ortadadır. Bu ekonomik konuları takip eden sorunlar sırasıyla mera sorunu (%28,00), kırsal bölgeden göç (%23,38) ve hastalıklara bağlı kayıplar (%19,69) olarak sıralanmıştır. Mera sorununun 4. sırada yer alması yine ekonomik beslenme konusu olup, yem fiyatları sorununa dikkat çekmektedir. Veteriner hekimlerin başlıca uğraş alanlarından olan hastalıklardan ileri gelen kayıplar ancak %19,69 oranı ile 6. sırada yer almıştır. Bu sonuçlar göstermektedir ki, ülkemizde son yıllarda sığırcılık alanında en önemli konuların ekonomik sorunlar olması ve bunun sonucu olarak hayvancılıkla uğraşan az sayıda hayvanı olan kişilerin bu işi terk etmesine yol açmıştır. Nitekim Devlet İstatistik Enstitüsü 2001 Tarımsal İşletme Yapı Araştırması verilerinde 1-4 baş sığır bulunan işletme oranı %59,71 ve

5-9 baş sığır bulunan işletme oranı %25,59 olarak belirtilmesine rağmen, 2016 yılında bu oranlar 1-4 baş sığır bulunan işletme oranı %44,53 ve 5-9 baş sığır bulunan işletme oranı %22,16 olacak şekilde azalma göstermiştir(8, 9).

Ruminant sağlığı alanında çalışan veteriner hekimlerin koyun-keçi yetiştiriciliğinde gördükleri üç sorun olarak, en başta mera sorunu (%56,11) ve yem fiyatları (%53,60) belirtilmiştir. Koyun-keçilerde meraya dayalı beslenme ağırlıklı olduğundan mera sorunu ilk sırada yer almıştır. Kuraklığın (%43,88) da 3. sırada belirtilmesi mera sorununun önemini ortaya koymaktadır. Semerci ve ark. 10 küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ile ilgili olarak tarımsal desteklerin artırılması ve yem fiyatları dolayısıyla meralardan daha uzun süre yararlanılması için mera ıslahı konularına değinmişlerdir. Yem fiyatlarının da ikinci sırada olması sığırcılıkta olduğu gibi beslenme konusunun ve dolayısıyla ekonomik sorunların en başta geldiğini ortaya koymaktadır. Nitekim yetiştiricinin kar edememesi (%34,79) ve üretici süt-et fiyatlarının düşüklüğü (%32,60)'nün ilk üç sorunu takip etmesi koyun keçi yetiştiriciliğinde de başlıca sorunların ekonomik nedenler olduğu görüşünü desteklemektedir. Koyun-keçi yetiştiriciliğinde de hastalıklara bağlı kayıplar (%32,28) sığırcılıkta olduğu gibi 6. sıradaki sorun olarak ortaya çıkmıştır. Ancak koyun-keçilerde hastalıklara bağlı kayıp oranı sığırcılığa göre daha yüksek olarak belirtilmiştir. Bu durum koyun-keçi yetiştiriciliğinde veteriner sağlık hizmetlerinin sığırcılığa göre daha düşük olmasından ileri gelebilir. Bu durum veteriner hekimlerin sığırlara göre koyun-keçi sağlığı alanına daha düşük oranda zaman ayırmaları ve daha az ilgi göstermeleri ile açıklanabilir. Yine bu alanda yetiştiricinin bilgi düzeyinin daha düşük olmasının büyük etkisi olduğu ileri sürülebilir.

Koyun-keçi yetiştiriciliğinde 7. sırada (%22,57) yer alan önemli konu kırsal bölgeden göç, olması ülkemizde son yıllarda tarım ve hayvancılık alanında en önemli konulardan olup, gelecekte tarım ve hayvancılığı tehdit etmektedir. Bu sorun veteriner hekimlerin %83,13'ünün hayvan sayısının ve özellikle de küçük aile işletmeleri olan 11-30 ile 6-10 baş sığırcılık işletmelerinin azaldığını belirtilmesi ile uyum göstermektedir. Yine veteriner hekimler %85,89 oranında hayvan yetiştiricisi sayısının azaldığını belirterek göçün önemli olduğuna işaret etmektedirler. Ankete katılan veteriner hekimler kırsal göçün önlenmesi için en çok hayvansal ürünlere kar edecek şekilde alım garantisi verilmesini (%55,90) belirtmişlerdir. Bunu takip eden iki önlem ise, yetiştiriciye üretim desteği verilmesi (%15,53) ve yaşam şartlarının iyileştirilmesi (%14,60) olarak belirlenmiştir. Bir başka çalışmada yetiştiricilerin devletten beklentileri ile ilgili olarak kredi (%27,6) ve pazarlama

(%23,6) desteği başlıkları öne çıkmış, bunlar dışında veteriner hekim (%19,1) ve bilgi desteği (%18,9) gibi konularda da beklenti ortaya konmuştur6.

Veteriner hekimler ülkemizde önümüzdeki yıllardaki hayvancılığın sürdürülebilir karlı olması konusunda umutsuz olmuşlardır. Katılanların %20,92'si hiç umudu olmadığını, %29,85'i %10 dolayında ve %26,46'sı ise karlı olma olasılığını %25 düzeyinde olarak belirtmişlerdir. Ankete katılanların yalnız %3,08 gibi çok küçük grubun %75 sürdürülebilir karlı olma olasılığını belirtmişlerdir. Yukarıda belirtilen olumsuz verilerin göstergesi olarak önümüzdeki yıllarda hayvancılığın karlı olma olasılığının çok düşük olduğu görülmektedir.

Hayvancılıktaki değerlendirmeler sonucu veteriner hekimlerin kendi ekonomik memnuniyetleri değerlendirildiğinde umutsuzluk daha da belirgindir. Yine 2007 yılında yapılan bir çalışmada da veteriner hekimlerin ekonomik durumlarını olumsuz değerlendirdikleri sonucuna varılmıştır(11). Bu çalışmada veteriner hekimler geçmiş yıllara göre gelir düzeylerini %58,8 olumsuz ve %29,2 oranında kısmen olumsuz olarak belirtmişlerdir. VİSAD'ın 2005 yılındaki raporunda büyükbaş hayvan hekimliğinde çalışanlara gelir düzeylerindeki gelişmeler olumlu ve olumsuz olarak sorulduğunda %81'i olumsuz olarak cevaplandırmışlardır(5). Bu çalışmaya katılanların gelir düzeylerindeki gelişmeler hususundaki toplam olumsuzluğunun %88'e ulaştığı dikkati çekmektedir. Bu olumsuzluğun artması özellikle küçük aile işletme sayılarının azalması ve daha önce bazı çalışmalarda(12,13) belirtildiği gibi ülkemizde veteriner fakültesi sayısının 2022 yılında 32'ye ulaşması(14) sonucu hızla artan veteriner hekim sayısı ile gelirlerin azalmasından ileri geldiği düşünülmektedir. Yine gelecek 10-20 yılda ruminant hekimliği hakkında ne düşünüyorsunuz sorusuna %49,39'u olumsuz ve %33,44'ü kısmen olumsuz cevabı vermişlerdir. Böylece gelecek 10-20 yılda veteriner hekimlerin %82,83'ü ruminant hekimliğini olumlu olarak görmemektedirler. Tablo 3'de görüldüğü gibi bu soruda 50 yaş üzeri veteriner hekimlere göre (%73,47) daha genç yaş gruplardaki veteriner hekimlerin daha olumsuz cevap vermesi (%81,71-%90,41), gençlerin daha umutsuz olduğunu göstermektedir. Kendi çocuğunuzun, çevrenizdeki gençlerin ve Türkiye'deki gençlerin veteriner hekim olmalarını tavsiye eder misiniz sorularına sırasıyla; %63,80, %62,27, %65,23 oranında hayır cevabı vermişlerdir. Çoğunluğunu Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde çalışan veteriner hekimlerin oluşturduğu bir başka anket çalışmasında çocuklarının veteriner hekim eğitimi almasını isteyen katılımcı oranı çok daha düşük oranlarda (%6,4) bulunmuş(15), ancak belirtilen yayındaki ankete

katılan veteriner hekim sayısı çalışmamıza göre çok düşük olmuştur.

Veteriner hekimlere herhangi bir hayvansal üretimde bulunuyor musunuz sorusuna %42,8'si evet cevabı vermiştir. 2005 yılındaki raporda büyük hayvan alanında çalışanların %25'i hayvansal üretimde bulunurken(5), 17 yıl sonra bu oranın %42,77'ye çıkması çarpıcı görünmektedir. Bu durum veteriner hekimlerin klinik ve sağlık hizmetleri dışında gelirlerini artırmak için böyle bir uğraş içine girdiklerini göstermektedir. Veteriner hekim gibi konuyu bilen kişilerin hayvansal üretimde bulunmaları olumlu gibi görünürken, veteriner hekim sayısının son yıllarda çok aşırı artması meslektaşlarımızı asli görevlerinden, şartlar gereği bu alana yönelmesiyle açıklanabilir. Nitekim bu oranın 30 yaş altı hekimlerde %52,44'e ($p<0,05$) çıkarak genç meslektaşlarımızda yüksek olması, veteriner hekim sayısının hızla arttığını göstermekte ve genç veteriner hekimler gelecek kaygısı ile daha fazla hayvansal üretimle ilgilenmektedirler (Tablo 3). Hayvansal üretimde bulunan veteriner hekimlerin en çok Orta Anadolu Bölgesinde (%52,63) olduğu dikkati çekmiş ve diğer bölgelere göre anlamlı bir fark göstermiştir ($p<0,05$).

Ruminant hekimliğindeki daralma ve umutsuzluk sonucu, bu alandaki veteriner hekimler gelecek 10 yılda en çok gelişme potansiyeli en yüksek alan olarak öncelikle pet sektörünü (%41,01) görmüşler, daha sonra ise biyoteknoloji (%17,03), sürü sağlığı (%15,77) ve organik tarım ve hayvancılık (%15,46) olarak belirtmişlerdir. Bu veriler Özen ve ark.4' nın yapmış olduğu çalışmada da yakın gelecekte en fazla gelişim gösterecek alanlar ile uyum göstermiştir. Bu sonuçlara göre ruminant hekimliğinde sürü sağlığı ile organik tarım ve hayvancılık belirtilerek, klasik küçük aile işletmelerinin daha da azalacağını öngörmektedirler. Çiftliklerde çalışan veteriner hekimler ise çevrelerindeki hayvan sayısının azalmasından doğrudan etkilenmemekte ve dolayısıyla Tablo 2'de görüldüğü gibi, daha çok sürü sağlığı ile ilgilenen çiftliklerde çalışanlarda gelecek 10 yılda pet sektörünün gelişme potansiyeli oranı özel kliniklerde çalışanlara göre anlamlı ($p<0,001$) olarak düşük olmuştur. Yine 41-50 yaş grubundaki veteriner hekimler pet sektörünün gelişme potansiyelini özellikle daha gençlere göre daha yüksek oranda belirtmişlerdir ($p<0,05$).

Sonuç olarak, ruminant alanında çalışan veteriner hekimlerin görüşüne göre Türkiye'de sığır, koyun ve keçi yetiştiriciliğinde en önemli sorunların başında yem fiyatları ile girdi maliyetlerinin yüksek olduğu, hayvan yetiştiricilerinin sürdürülebilir karlılık içinde olmadığı ve hayvancılık yapan kişi sayısında azalma olduğu ortaya çıkmıştır. Bu

sonuçlarla ruminant alanında çalışan veteriner hekimlerin de gelecek yönünden umutsuz oldukları görülmektedir.

Teşekkür

Anketimizi cevaplayarak katkı sağlayan tüm Veteriner Hekimlere teşekkür ederiz.

Kaynaklar

1. TÜİK 2020. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hayvansal-Uretim-Istatistikleri> Haziran-2020-33874.
2. TÜİK 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hayvansal-Uretim-Istatistikleri> Haziran-2022-45594.
3. Anonim: Ülkemiz Hayvancılığında Başlıca Sorunlar ve Öneriler. Çiftlik Hayvanları Hekimliği Derneği Raporu, Bursa: 2021.
4. Özen A, Doğan Ö, Başağaç Gül RT, Özkul T, Yüksel E. Türkiye'de veteriner hekimliği üzerine araştırmalar: III. İş fırsatları ve sektörel yönelimlere ilişkin görüş ve beklentiler. Kafkas Univ Vet Fak Derg 2012;18(6):907-911.
5. Anonim: 1. AB uyum sürecinde veteriner hekimlik ve hayvan sağlığı ürünleri. VİSAD raporu, 2005.
6. Koçyiğit R, Yanar M, Aydın R, Diler A, Güler O. Sığırcılık işletmelerinde hayvan sağlığı, veteriner sağlık hizmetleri ve yetiştirici memnuniyeti ve beklentileri: Erzurum ili Narman ilçesi Örneği. KSÜ Tarım ve Doğa Derg 2018;21(2):203-208.
7. Özdemir Y, Kınıklı F, Engindeniz S. Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Yapısal Özellikleri ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma: Balıkesir'in Gönen İlçesi Örneği. Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi 2021;8(4):1001-1011.
8. Anonim: 2. DİE – Devlet İstatistik Enstitüsü (2004) Genel Tarım Sayımı - 2001. Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara, 329-342.
9. 2016 TÜİK <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tarimsal--Isletme-Yapi-Arastirmasi-2016-24869>.
10. Semerci A, Çelik AD. Türkiye'de küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin genel durumu. Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi 2016;21(2):182-196.
11. Özen A, Yüksel E, Özen R, Atıl, E, Yaşar A, Yerlikaya H. A study on life satisfaction of Turkish veterinary practitioners. FÜ Sağlık Bilimleri Derg 2007;21;5-10.
12. Krehbiel JD. Admissions: Profiles, pools, and criteria: JAVMA 1996;209:204-207.
13. Finnegan NB. Some thoughts on the economic future of veterinary medicine. JAVMA 1997;211:409-410.
14. Anonim: 3. Yükseköğretim lisans program atlası [Online]. [13 Nisan 2023];Available from:URL: <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=10232>.

15. Özen A, Ateş BK. Sosyo kültürel değişkenler ışığında veteriner hekimliğin profili: I sınıf bilinci ve iş doyummu. Vet Bil Derg 2003;19(1-2):39-48.